

اسلام و کرامت انسانی

مؤلف

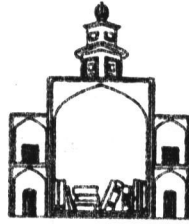
علی اکبر کلانتری

دفتر انتشارات اسلام

وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۴۳-۱۹۶-۸
ISBN 978- 600 - 143 - 196 - 8

اسلام و کرامت انسانی

□ علی اکبر کلانتری

□ معارف

□ وزیری

□ اوّل

□ دفتر انتشارات اسلامی

□ یک جلد

□ ۵۸۸

□ بہار ۱۳۷۷

□

■ مؤلف:

■ موضوع:

■ قطع:

■ نوبت چاپ:

■ چاپ و نشر:

■ تعداد مجلدات:

■ تعداد صفحات:

■ تاریخ انتشار:

■ شمارگان:

دفتر انتشارات اسلامی

وابستہ بہ جامعہ مدرّسین حوزہ علمیہ قم

سرشناسه: کلانتری، علی اکبر، ۱۳۴۱ - .

عنوان و نام پدیدآور: اسلام و کرامت انسانی / مؤلف: علی اکبر کلانتری.

مشخصات نشر: قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۵۸۷ ص.

فهرست: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم: ۱۰۳۰.

شابک:
۹۷۸ - ۶۰۰ - ۱۴۳ - ۱۹۶ - ۸
ISBN 978 - 600 - 143 - 196 - 8

رسمیت به رسمه: رسمی: فیبا.

یادداشت: کتابخانه: ۵۵۵ - ۵۸۷: همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: نمایه:

موضوع: کرامت انسانی -- جنبه های مذهبی -- اسلام.

موضوع: Dignity - - Religious aspects - - Islam

موضوع: کرامت انسانی -- جنبه های قرآنی:

موضوع: Dignity - - Qr'anic teaching

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۵ الف ۸ ک / ۱۲ / ۲۵۴ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۶۵۱

شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۱۲۶۸۰

بدمه ناشر

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾. (۱)

«ما آدمیان را بر امتیاز و احترام قرار دادیم و آنان را در خشکی و دریا (بر مرکبهای راهوار) حمل کردیم و انواع رزقهای پاکیزه به آنان روزی دادیم و آنان را بر بسیاری از موجودات که خلق کردیم، برتر و بخشیدیم».

عصر حاضر که به حق عصر تمدن و پیشرفت، هیبت انگیز و محیر العقول بشر در پهنه عرصه‌های: تولیدی، صنعتی، اقتصادی و نظامی نام گرفته و به نوعی بشر را دچار غرور علمی و صنعتی و به ویژه قدرت نظامی نموده، برخی را بر این باور غلط و ناصحیح نشانده که امروزه در چنین عصر طلایی و مشعشع، محور و ارزش و تعالی و ترقی جوامع بشری به انباشت ثروت، قدرت و ریاست است و دیگر مسائل اخلاقی و کرامتهای انسانی، هیچ جایگاهی ندارد؛ چنانکه متأسفانه این افکار و اندیشه‌های مسموم و ماکیاولیستی در غالب دول جهان، حاکم است.

اما مکتب پویا و حیاتبخش اسلام و آموزه‌های قرآن کریم و سنتهای آخرین

سفیر الهی حضرت محمد بن عبد الله ﷺ - که مطابق با فطرت و سرشت انسانی است - به مسائل اخلاقی و کرامتهای انسانی، بسی بسیار بها و ارزش نهاده و این دو را پایه تعالی و پایه ترقی و وصول به کمالات نوع بشر دانسته است.

مؤلف محترم در این مجموعه وزین، در صدد این است که با تکیه بر راهنمایان و هدایت‌های قرآنی و با بهره‌مندی از کلمات و سیره ائمه معصومین علیهم‌السلام، به تبیین و اهمیت موضوع مسائل اخلاقی و کرامت انسانی و پیرامون ابعاد وسیع، گستره آن و چالشهای فکری و اعتقادی پیش‌رو، به قدر کافی و به نحو مدلل و متجمل قبول، پرداخته و مخاطبین خود را با بخشی از آموزه‌ها و تعالیم اسرار ناب محمدی، آشنا سازد. این مجموعه در هفت فصل در موضوعات متفاوت اما مناسب با هم، تهیه، تنظیم و سامان یافته که هر فصل آن به یکی از مسائل اخلاقی و کرامت‌های انسانی اختصاص یافته است.

از جمله ویژگیهای این مجموعه، رعایت حدّ میانه و مناسب در ارائه مطالب و مباحث علمی و معارف اسلامی و قابل فهم برای نوع مخاطبان علاقه‌مند و بهره‌مندی از آیات و روایات و استدلالهای روشن، روان، منطقی و پرهیز از به کار بردن الفاظ مبهم و دیرفهم است.

این دفتر، پس از ملاحظه، ویرایش، تطبیق منابع و مآخذ و بررسی، این مجموعه ارزشمند را به زیور طبع آراسته و به علاقه‌مندان معارف اسلامی تقدیم می‌نماید. امید آن که مقبول درگاه حضرت حق قرار گیرد این شاء الله تعالی.

دفتر انتشارات اسلامی

وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

مقدمه مؤلف

از کلید واژه‌های مهم در تمدن امروزی غرب «حقوق بشر»، «حقوق شهروندی»، «کرامت انسانی» و تعبیراتی از این دست است. مروجان فرهنگ و تمدن غرب - که هدفی جز بیعتی بر جهان ندارند - این کلمات زیبا و مباحث مرتبط با آنها را به گونه‌ای طرح و بسط می‌کنند که گویی آنان مبتکران و آموزش دهندگان این مفاهیم‌اند و دیگران را چاره‌ای جز فراگیری این امور و به کارگیری آنها نیست و در این عرصه بخشهایی از مسلمانان به جای آن که اندیشه و رفتارشان ترسیم‌کننده کرامت انسانی از منظر اسلام باشد، آن چنان با جهانیان در می‌افتند و همه بنی آدم جز خویش را تکفیر می‌کنند که پنداشدن دین حنیف را نسبتی با کرامت و آیین محمدی صلی الله علیه و آله را پیوندی با اخلاق نیست و این در حالی است که با اندکی غور در منابع اصیل اسلامی، برخورداری این مکتب از دست مایه‌های منحصر به فرد و آموزه‌های سرشار از ظرافت در عرصه حقوق بشر و آداب شهروندی بلکه در پیوند با حیوانات و چگونگی رفتار با آنها روشن می‌شود.

این کتاب در صدد است با تکیه بر هدایت‌های قرآنی و با بهره‌گیری از سخن و سیره پیامبرگرامی اسلام ﷺ و امامان علیهم‌السلام به تبیین موضوع مهم «کرامت انسانی» پرداخته ابعاد گوناگون آن را بررسی نماید و این اقدام، بدان جهت ضروری است که - چنان که اشاره گردید - نگرش و رفتار گروه‌هایی از مسلمانان مانند «تفری‌ها» و در رأس آنان «وهابی‌ها» سبب شده است برخی، اسلام را مانع از اخلاق و جدا از کرامت انسانی بدانند؛ بنابراین، روشنگری به منظور جلوگیری از این پندار ضروری است.

نیز ممکن است اشتباهی کافی از آموزه‌های تربیتی اسلام و آشنا نبودن با ظرایف اخلاقی انسان، سبب شود افرادی را تکریم کنیم که شایسته این کار نیستند و یا از تکریم اشخاص بدنام و رزیم که درخور این اقدام‌اند. همچنین روشن گردیدن «مفهوم کرامت» و شناخت «صفات کریمان» موجب می‌شود شخصیتهای برخوردار از این صفات، با اقبال عمومی مواجه شوند و اثرگذاری آنان در شکل‌دهی اخلاق و منش افراد و جمعیت‌ها افزایش یابد. این امر، به قدری مهم است که پیشوای کریمان و امیر مؤمنان، علی علیه‌السلام می‌فرماید:

«لَأَنَا أَشَدُّ اغْتَبَاظًا بِمَعْرِفَةِ الْكَرِيمِ مِنْ أَمْسَاكِي عَلَى الْجَوْهَرِ النَّفِيسِ الْغَالِ الثَّمَنِ»^(۱)

«غبطه‌ای که من هنگام شناخت شخص کریم نسبت به او می‌خورم، بیشتر

است از غبطه‌ای که از نداشتن گوهرِ ارزشمندِ گرانبها می‌خورم».

از دلایلی که موجب می‌شود رفتارهای کریمانه سرمشق قرار گیرد و بدانها اُسی شود، ثبات و مانایی آنهاست؛ چرا که برخلاف کارهای خوبِ غیرکریمان که صادفی و اتفاقی است و از مبانی عقلی و شرعی برخوردار نیست، خصلتهای زیبای کریمان ریشه در باورهای فکری آنان دارد و از همین رو، از تزلزل و دگرگونی در آنان است. و به تعبیر سید بن طاوس:

«ان موائل الخرباء وطعام الحكماء والرحماء مصونة عن التكدير والمواقفة والتعير».^(۱)

«سفره‌های کریمان و طعام حکیمان و مهربانان، از تیرگی و ایستایی و سرزنش مصون است».

پیش از ورود در مباحث، بیان چند نکته ضروری است:

نکته نخست: این کتاب، تنها به تبیین «کرامت انسانی» در دنیا بسنده نمی‌کند بلکه در نگاهی فراگیر، کرامت انسان در آخرت را نیز بررسی و راهد نمود، ولی از آن جا که آگاهی از وضعیّت زندگی انسان در سرای آخرت و درک کرامت او در آن دیار و شناخت راههای دستیابی به آن، بدون تکیه بر راهنمای مؤبران صادق و معصوم، میسر نیست؛ بنابراین، منبع مورد استناد در این مجموعه در وهله نخست، «قرآن کریم» خواهد بود که از نگاه اسلام، تنها متن و حیانی اصیل، متقن و تحریف ناشده در زمان حاضر است. و در وهله دوّم به سراغ سخن و سیره

پیامبرگرامی اسلام ﷺ و عترت او؛ یعنی امامان معصوم علیهم السلام خواهیم رفت؛ چرا که از نگاه پیروان مکتب اهل بیت علیهم السلام پی بردن به دیدگاه اسلام ناب، جز با پیمودن این راه میسر نیست؛ چنان که امام صادق علیه السلام خطاب به یونس بن عبدالرحمن فرمود:

«أرأيت العلم الصحيح فعندنا اهل البيت»^(۱).

«آیا دیدگاه علم صحیح باقی، آن را تنها پیش ما اهل بیت خواهیم یافت».

امام باقر علیه السلام خطاب به یونس بن عبدالرحمن فرمود:

«شرقاً، أو غرباً، فلا تجدان ما أجمعاً حائلاً تسيراً خرج من عندنا اهل البيت»^(۲).

«به شرق بروید، یا به غرب، دانش صحیحی جز آنچه از ما اهل بیت صادر شود، نمی یابید».

نکته دوم: رویکرد مباحث در این کتاب، بیشتر اخلاقی است و به سبب این که از این نگاه انجام می شود از نوع «هنجاری» خواهد بود و نه از نوع «توصیفی» و «فرا اخلاق». مقصود از «اخلاق هنجاری»^(۳) که گاه از آن به

۱ - خزاز قمی، کفایة الاثر، ص ۲۵۵. نیز ر. ک: حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۷۱.

۲ - کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۳۹۹. نیز ر. ک: کشی، رجال کشی، ص ۲۰۸.

۳ - Normative Ethics.

«اخلاق دستوری» نیز تعبیر می‌شود، مطالعات و بررسیهایی است که دربارهٔ اصول، معیارها و روشهای تبیین «حُسن و قبح»، «درست و نادرست»، «باید و نباید» و مانند آنها انجام می‌پذیرد.

عبارت دیگر: در این قسم پژوهش، به بررسی افعال اختیاری انسان از حیث خوبی یا بدی و بایستگی یا نبایستگی و مانند آن بر مبنای کتاب و سنت پرداخته می‌شود. منظور از «اخلاق توصیفی»^(۱) مطالعه و پژوهش در باب توصیف و تبیین اخلاق افراد، یا جوامع و به بیان دیگر، گزارش و توصیف اصول اخلاقی پذیرفته شده از سوی فرد یا گروه خاص است. و مراد از «فرا اخلاق»^(۲) که از آن به «اخلاق نظری»^(۳)، «اخلاق فلسفی»^(۴) و «اخلاق تحلیلی»^(۵) نیز تعبیر می‌شود، مطالعات و بررسیهای تحلیلی و فلسفی دربارهٔ گزاره‌های اخلاقی است. در این نوع پژوهش محقق خود را موظف به دفاع از هیچ حکم هنجاری، یا ارزش خاص نمی‌داند بلکه به بررسی و تحلیل بی‌طرفانه گزاره‌ها و احکام اخلاقی می‌پردازد.^(۶)

نکته سَوَم: موضوعات اساسی مورد بحث در این کتاب، مفهومی گرامت،

۱- Descriptive Ethics.

۲- Meta Ethics.

۳- The oretical Ethics.

۴- Pnilosophical Ethics.

۵- Ahalytical Ethics.

۶- ر. ک: مصباح یزدی، فلسفه اخلاق، ص ۱۹، همو، نقد و بررسی مکاتب اخلاقی، ص ۲۵-۲۷.

اخلاق کریمان، راههای تحصیل کرامت، اشخاص شایسته تکریم و شیوه‌های تکریم است، ولی در پایان، اشیای در خور تکریم نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد که این، از باب الکلام یجزالکلام و به هدف تکمیل بحث کرامت خواهد بود. امید آن‌که این خدمت ناچیز، مورد قبول خدای متعال قرار گیرد بمنّه و کرمه.

علی اکبر کلانتری

مدرس حوزه

و دانشیار دانشگاه شیراز

تابستان ۱۳۹۵ ه. ش